

VERES TÜNDE

DRAHEIM VILMOS ÉS A KINCSTÁRI SZŐLŐGAZDÁLKODÁS*

Draheim Lipót Vilmos neve talán sokaknak nem cseng ismerősen, ami érthető, hiszen életével, s hivatalban töltött éveivel ezidáig a magyar történettudomány csak érintőlegesen foglalkozott, ám bár mind magánéletének mind hivatali idejének, s működésének eddigi ismerete egy izgalmas életutat sejtet. Az egykori kamarai prefektus viszonylag rövid idő alatt vált a Szepesi Kamara, a felső-magyarországi kincstári gazdálkodásért és pénzügyekért felelős hivatal egyik vezetőjévé. Szolgált I. Lipót német-római császár és magyar király (1657–1705), illetve Thököly Imre rövid felső-magyarországi fejedelemsége (1682–1685) alatt is. Több tisztség betöltése fűződik nevéhez — ahogy ténykedése miatti panaszos levelek sorozata is. Amellett, hogy felügyelte a fiskális uradalmak gazdálkodásait, valamint a tisztviselők működését, konfiskált és saját kezére játszott birtokokat. Életének nagyfokú feltáratlansága azért is meglepő, mert a Magyar Nemzeti Levéltár által őrzött Szepesi Kamarai Levéltár, Thököly Szepesi Kamarájának iratai, illetve egyéb gyűjtemények is meglehetősen sok iratot őriznek személyével kapcsolatban. Ezek között a dokumentumok között találhatóak fogalmazvány-könyvek, utasítások, levelezések, kimutatások és felmérések. Az iratok jelentős részét teszi ki a szőlőműveléssel kapcsolatos feljegyzések, legyen az terméseredmény, árendás lista, művelési költség, állapot vagy instrukció. Jelen munkában közlendő dokumentum az utóbbi kategóriát erősíti.

Fabritius Mihálynak, a Szepesi Kamara kincstári szőlőfelügyelőjének lentebb olvasható utasítását 1683 márciusában készítették, de valójában ő már egy évvel korábban is betöltötte ezt a tisztséget, neve ugyanis az év végén, a kincstári borokról készült felsorolásban is feltűnik.¹ A szőlőinspektorral szembeni elvárások hasonlóak a prefektus feladataihoz: irányítani és utasításokat küldeni az adott terület vezetőinek, az inspektor esetében a szőlőgazdaságok vezetőinek. A forrásszöveggként olvasható instrukció ezeket a feladatokat jól összegzi, annyi változással, hogy — ahogy az utasítás 9. pontja is kimondja — „A borok vizsgálatán kívül a fejedelem rendelkezése alapján vegye a saját maga gondoskodása alá a kincstári kezelésű jóságokban található összes fajta gabonát.” Az ilyenfajta

* A tanulmány az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-19-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

1 MNL OL G 3 TSzK III. 9. 1682. 49–50. p.

utasítások általánosak voltak a Kamarán belül, de hasonlókkal találkozhatunk földesúri uradalmak esetében is, amennyiben udvarbíró váltás történt. Ezen szöveg jelentősége abban rejlik, hogy az instrukció pontjain keresztül, annak mögöttes tartalmával világít rá a kincstári szőlőgazdálkodás nehézségeire, egyes tisztek visszaéléseire, azok formáira, s a rendtartás menetére.

Jelen dolgozat azt járja körbe, milyen úton jutott hozzá Draheim Vilmos a prefektusi címhez, s milyen problémák jellemezték a Draheim által irányított kincstári szőlőgazdálkodást. Hogy megértsük, pontosan milyen szerepet töltött be Draheim Lipót Vilmos a Szepesi Kamarán belül, először az intézmény XVII. századi működését kell megismerni, amely korszakban nem csak a Kamara hatásköre, de hovatartozása is többször változott.

A Szepesi Kamara működése

Egy új kamara felállításának gondolata már 1565-ben felmerült, mivel Felső-Magyarország növekvő súlya egyre jobb, hatékonyabb pénzügyi és katonai szervezettséget kívánt meg. Ekkor Thurzó Ferenc és Thorda Zsigmond elnökletével bizottságot küldtek ki, hogy megvizsgálják egy kamara felállításának lehetőségeit.² A következő években már a felállítandó kamara elnökéről, az adminisztráció ügyviteléről értekeztek, s 1567. április 1-jén a király kiadta az új kamara működésére vonatkozó utasítását, amelyet a Pozsonyi Kamara közreműködésével készítettek el.³ A kassai székhellyel működő új kamara a pozsonyi mintájára épült fel, azzal a különbséggel, hogy az előbbi jóval nagyobb hatáskört kapott. Elsődleges feladata, a politikai ügyek intézése mellett, a Felső-Magyarországi Főkapitányság területén állomásozó végvári katonaság élelemmel történő ellátása, fizetésük biztosítása lett.⁴ Az intézmény felállítása utáni nehézségek reformokat követeltek meg. Az ennek kapcsán 1571-ben kiadott új utasítás⁵ rendezte az immár Szepesi Kamarának — *Camera Scepusiensis* — nevezett hivatal működését, amely 1604-ig zavartalan volt.

2 *Szűcs*, 1990. 18. p.

3 Uo. 19. p.

4 A hadsereg, illetve a végvárak finanszírozására lásd bővebben *Kenyeres*, 2007.

5 Ezen új határozat rendelkezett az ügymenet szabályozásáról, a számadások módszerének javításáról, a kamarai várbirtokok igazgatásáról, és természetesen a végvári katonaság ellátásáról. *Szűcs*, 1990. 21. p.

A Bocskai István által eltörölt kamarát visszaállították ugyan, de a magyar rendekkel kötött kompromisszum keretében elnökét egy ideig kincstartónak nevezték. 1610-től tulajdonképpen a Szepesi Kamara korábbi, 1604 előtti struktúrájában működött tovább, az egész intézményt a tanács vezette, ahol az ügyek intézése kollegiálisan történt. A tanácstagok alá volt beosztva a titkár, a pénztáros és a számvevő — mellette olykor segédszámvevő is működött —, továbbá egy írnok, egy irattáros, több futár, és egy ügyvéd.⁶ A hivatalnokok azonban csak 1619-ig, Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1613–1629) bevonulásáig maradhattak helyükön. Kassa elfoglalása után Bethlen nem oszlatta fel a Kamarát, hanem a hét vármegye ügyeinek rendezését osztotta ki feladatául, az adminisztrációt pedig saját híveivel töltötte fel, élére pedig elnök, prefektus került, mellette tanáccsal. A Kamara erdélyi fennhatóság alatti működése csak Bethlen halálával szűnt meg, amely után az ismét Kassára költözött adminisztráció a Pozsonyi Kamara teljes függése alá került.⁷ I. Rákóczi György fejedelem (1630–1648) hadjáratakor rövid időre beszüntette működését, de a linzi békét követően újból elláthatta feladatait, annyi változással, hogy 1648-tól két tanácsos állt a Kamara élén, azonban tisztviselőkarának szervezeti felépítése még az 1660-as években is a korábbi évtizedeket tükrözte két tanácsossal az élén.⁸

A Szepesi Kamara működésében és felépítésében az 1672. évet nevezhetjük fordulópontnak. Az eleinte kisebb sikereket elérő kuruc megmozdulások okán a Kamara egyre több rebellis birtokát konfiskálta.⁹ Nem csupán a kincstári javak növekedése, de a király számára egyre aggasztóbb felső-magyarországi politikai helyzet miatt is szükség volt arra, hogy a Kamara hivatalát feltétlenül udvarhú

6 Uo. 59. p.

7 A Pozsonyi Kamarától való függés egyben azt is jelentette, hogy a Szepesi Kamara elvesztette kamarai jellegét. Az igazgatást teljes egészében a Pozsonyi Kamara tanácsa vette át, s annak jóváhagyására volt szükség minden ügyben. Megszűnt az addig fennálló kollegialitás is, s az igazgatás mellett a pénzkezelést, illetve az ellenőrzést is átvette a Magyar Kamara. Uo. 62., 64. p. A kamara életében az egyik legnagyobb változást a Wesselényi-féle összeesküvés hozta. Mivel a Szepesi Kamara alá eső területek játszották a fő szerepet az összeesküvésben, Lipót 1670-ben bizottságot küldött a kamarába is, amelynek feladata a lázadók birtokainak lefoglalása volt, s az egész Szepesi Kamara működését e bizottság alá vonták. Ezen átszervezés viszont magát a szervezetet nem érintette, annak élén továbbra is két tanácsos állt. Uo. 68. p.

8 *Gecsényi*, 2008. 455–456. p.

9 A Wesselényi összeesküvés alkalmat és lehetőséget biztosított a bécsi kormányzerveknek arra, hogy centralizációs törekvéseiket megvalósítsák, egyben pedig leszámoljanak a református nemességgel is. Erre a célra Rottal János vezetésével bizottságot állítottak fel, majd a perek lezajlását követően elrendelték a birtokelkobzásokat. *Ulrich*, 2011. 397. p. A birtokelkobzások jelentősen növelték a kamarai bevételeket. Erre lásd, *Oross*, 2008. 105., 124–125. p.

emberekkel töltsék fel. Így 1672-ben Otto von Volkra lett a Szepesi Kamara adminisztrátora.¹⁰

Bár az intézmény élére adminisztrátort neveztek ki, egy ideig még mellette továbbra is két tanácsos működött. Ez a helyzet 1675-ben változott meg Franz Wallsegg megbízásával. Ő ezen hivatalban töltött ideje alatt a Kamara szerkezetét átalakította és az ott dolgozó hivatalnokok számát is növelte. A mellette működő tanácsosok száma 1678-ig ugyanúgy kettő maradt, ezt követően háromra emelte azt, és a titkári tisztséget is kettéosztotta német és magyar titkára.¹¹ Az újonnan létrehozott állásokat nemcsak, hogy többnyire németekkel töltötték fel, de kialakult az a gyakorlat is, hogy az adminisztrátor mellett működő tanácsosok közül egynek német származásának kellett lennie. Miután Thököly Imre 1682-ben elfoglalta Kassát, jelentős változásokat nem intézett a Kamara szervezetében, mivel annak szerepére és működésére ő magának is szüksége volt. Egy dolgot azonban megváltoztatott: az adminisztrátori tisztséget megszüntette, s a Kamara vezetését két vagy három tanácsosra bízta, akiket ő maga nevezett ki saját emberei közül. Draheim Vilmos pályájára — amennyiben annak magánéletére való hatását is tekintetbe vesszük — legnagyobb mértékben talán az 1682 utáni évek voltak a meghatározóak.

Fabritius Mihály és Draheim Vilmos hivatali pályája

Fabritius Mihály pályájáról nem sokat lehet tudni. 1659-ben a wittenbergi egyetem hallgatója volt, a neve mellett olvasható megjegyzés szerint Erdélyből származott.¹² 1662–1669 között a Szepesi Kamara pénztárnoka volt,¹³ 1680-ban pedig mint prefektorátusi írnok működött.¹⁴ A Thököly felkelés leverése, és az Adminisztráció újbóli Habsburg kézre kerülése után is tovább dolgozhatott. Ennek köszönhetően 1685-ben alpénztárnoki, majd pénztári ellenőri, 1690-ben pedig ismételten a Szepesi Kamara pénztárnoki tisztségében találjuk.¹⁵ Feleségével, Zsuzsannával két fiuk született. Hivatalát 1695-ben bekövetkezett haláláig viselte. Az ekkor készült konfiskálási dokumentum összegzi a többek közt Kassa városában

10 *Szücs*, 1990. 86. p.

11 Uo. 87. p.

12 *Asztalos*, 1930. 130. p.

13 *Ember*, 1946. 183. p.

14 *Fallenbüchl*, 2002. 93. p.

15 MNL OL A 57 23. kötet, 94. p.; Uo. 93. p.

lévő javait: „Una domus lapidea in Lib[era] ac Regia Ci[vi]t[a]te Cassoviensi, in majori platea e regione domus Cameralis situata.”¹⁶ Pályájának felívelése igen csak hasonló a számára készült 1683-ban kiadott instrukció írójéhez, Draheim Vilmoséhoz.

Eddigi ismereteink alapján az első biztos forrásunk Draheim Vilmosról egy 1673-ból származó levél, amelynek a külső címzésén a következő áll: „Egregio Domino Vilhelmo Literati de Kenyhecz Sacra[e] Ca[e]sareae Regia[e]q[ue] Ma[ies]t[er]is Salis Fodina[e] Soovariensis Inspectori et cetera Amico nobis honorando.”¹⁷ Draheim „literatus”, vagyis tanult, művelt ember volt, ami leveleinek nyelvezetében jól tükröződik. Német anyanyelve ellenére tökéletesen beszélt és írt magyarul, továbbá latinul. Bár tanulmányainak pontos helyét egyelőre homály fedi, ellenben a perzsa és görög történelemben szerzett jártasságát írásaiban előszeretettel fejezte ki.¹⁸ A sóvári (ma Solivar, Szlovákia) sóbánya felügyelőjének karrierje felfelé vezetett, s a következő évben már ő töltötte be a kincstári birtokok prefektusa címet.¹⁹

A prefektúrán belül 1677-től a Kamara többi szervétől különálló számvevő (exactor rationum) dolgozott.²⁰ Azt megelőzően a levéltár, s az ott működő levéltáros (archivi conservator) volt hivatott a kamarai uradalmak számadásait megvizsgálni. Hogy Draheim Vilmos prefektusi feladatai mellett a számvevőségi munkákat is irányította, s felügyelte, levelezéséből egyértelműen látszik. Ő kérte be és személyesen vizsgálta meg az egyes uradalmak élén álló provizorok számadásait.²¹ Néhány neki címzett levélen prefektusi titulusa mellett pedig még mint

16 MNL OL E 156 a. Fasc. 009. No. 062.

17 MNL OL E 211 Fasc. 140–141. cs. 65. d. 88. fol. 31r–32v.

18 „[...] midőn praefigurálván magának az emberi változó sorst, mind olvassuk, hogy Cyrus király Craesussal, Cambyses Psammenitus királlyal, [- - -] az 4 devictus és hámban fogot királyokkal cselekette vala (...).” MNL OL G 3 III. 8. 1685. máj. 25. 48–49. p. „Plutarchusnál olvastam, midőn egy szegény supplicans aszonyi állat az Nagy Sándor királynak egy supplicatioját nyújtatott volna, kire az király sok gondgyai közöt választ nem adot, mondá az supplicans: Ergo ne Rex [- - -] esse velis, si supplicantes preces negligis.” MNL OL G 3 III. 8. 1685. máj. 23. 46. p.

19 MNL OL E 156 a. Fasc. 066. No. 037 / b.

20 *Szűcs*, 1990. 110. p.

21 „Azért másodsor most monealom K[egyelme]d[e]jt, hogy (...) Keg[yelme]d de omnibus acceptis et expensis számadását én nekem p[rae]sentálya, una cum omnib[us] documentus et quietantiis. MNL OL G 3 III. 8. 1683. április 16. 137. p. Továbbá, mikor 1685-ben a homonnai jószágban maradt csépeletlen gabona miatt eljárást indítottak ellene, eleinte azzal védekezett, hogy nem kapta meg az ott lévő provizor extractusát. MNL OL G 4 IV. 1. 1. d. 106. p.

rationum exactort is megjelölték.²² Amikor Wallsegg elrendelte, hogy kötelező egy német származású személynek jelen lenni a tanácsban, Draheim Vilmost jelölték ki erre a feladatra. Ezen tisztséget 1682-ig töltött be. Thököly Imre viszont saját emberei közül kívánta feltölteni a Kamara tanácsosi helyeit, így érthető, hogy Draheim nem maradhatott továbbra is tanácsos, hiába állt át Thököly oldalára. Pálfordulása viszont nem maradt haszon nélkül. Sikerral győzte meg a fejlődelmet személye nélkülözhetetlenségéről, sőt levélben tájékoztatta őt a Kamara szükséges teendőiről. Igyekezete sikert hozott — a kincstári javak prefektusa továbbra is ő maradt.²³

- 22 MNL OL G 3 III. 7. 1682. szeptember 29.; 1682. október 11.; 1683. április 9.; 1682. november 18. Tersztenszky Pál 1682-ben írt leveleiben Draheimet mint archivi conservator is megjelölte. Uo. 1682. szeptember 29. Az egykori prefektus azonban ilyen címet soha nem töltött be. Tersztenszky hibája valószínűleg abból fakad, hogy mivel a Kamara levéltára látta el a számvevőségi feladatokat, összekeverhette azt a kincstári birtokok külön számvevőjével. Az 1683-ban keletkezett leveleit pedig már e hiba nélkül írta.
- 23 A Fallenbüchl Zoltán az általa összeállított tisztviselői archontológiában Draheim Vilmosról is ír. Azonban tévesen állítja, hogy 1683-ban ő lett volna a munkácsi uradalom provizora. Tudjuk, hogy az adott időszakban a birtok prefektusa Sárossy Sebestyén volt. MNL OL G 3 III. 7. 1683. március 16.; Továbbá fennmaradt egy Draheim által írt levél, amelyben a somi tisztnak parancsolta, hogy a „fiscális borokat 26 hordóval administrálya Munkácsra, mely, ha meglészen, K[egyelme]det kérem, ne nehesztelye eöket de perceptis az munkácsi provisor Uramat quietaltatni” MNL OL G 3 III. 8. 1683. november 15. Emellett további tévedés, hogy a prefektusi címet 1685 és 1687 között töltötte volna be, mely hivatalnak az az évi letartóztatása vetett volna véget. Draheimet valóban börtönbe vetették, de nem 1687-ben, hanem 1685-ben, s egészen pontosan Regéc várában tartották őt fogva. A börtöni életkörülményekről számos levelet írt feleségének, Gatályi Klárának. Kettejük viszonyára lásd: *Veres*, 2019. Hivatalosan a homonnai jószágban hagyott gabona csépeletlensége indokával tartóztatták le, mely kár a kamarai becslés szerint 10.000 forintra rúgott, s amely ellenében az egykori prefektus minden birtokát lefoglalták. Az ügy érdekessége, hogy a letartóztatás inkább tekinthető belső hatalmi harcok következtének, amelyet a prefektus és Thököly embereinek kezdetektől jelenlévő szembenállása váltott ki. Draheim Vilmos perére lásd bővebben: *Veres*, 2020/b. Bár Fallenbüchl szerint 1675-től volt Draheim prefektus, ezt más dokumentumok cáfolják. MNL OL E 156 a. Fasc. 066. No. 037 / b. A Fallenbüchl által megjelölt évben Draheim már a Wesselényi összeesküvést követő konfiskálások alá vont Csáky Ferenc, Fekete István és Kátay Ferenc birtokait írta össze. Érdekes mód az ekkor összeírt javakat már neki készültek kiutalni használatra a dokumentum szerint — „(...) aestima[ti]o et specifica[ti]o bonorum, juxta quam mihi bona assignare debebat. (...) mihi usu fructuario jure”. MNL OL E 156 a. Fasc. 090. No. 033. Ezeket a birtokokat pedig 1681-ben I. Lipót Draheimnek és leszármazottjainak adományozta. MNL OL A 57 Libri regii 16. k. 637–638. p. Ezek voltak azok a birtokok, amelyeket 1685-ben a 10 000 forint értékben elvettek tőle. Érdemes megjegyeznünk, ezek értéke meg sem közelítette a Kamara által várt értéket. Draheim Vilmos birtokszerzéseire lásd bővebben: *Veres*, 2020/a.

Prefektusként már 1674-től kezdve az ő feladata volt a kincstári uradalmak tisztartóinak irányítása, s a birtokok gazdaságának felügyelete, utasítások kiadása, de ami fontosabb, a jövedelmek növelése. A térség egyik legnagyobb jövedelmet hozó forrása pedig a bor volt. Hiába létezett 1673-tól külön szőlőfelügyelői hivatal a kincstári szőlőbirtokok igazgatására, Draheim Vilmos, mint a kincstári birtokok prefektusa volt az, aki a munkát ténylegesen irányította. A szőlők vizitációját már az 1670-es évek végén is ő intézte.²⁴ Munkája nem volt előzmény nélküli. Draheim hamar felismerte, hogy a kincstári szőlők kezelése nem megfelelő, drágán és rosszul végzik a művelést, sőt, még az abból befolyó jövedelem is kevés. A probléma gyökereként a Kamarának 1679-ben írt beszámolójában a hivatalos közeget jelölte meg, külön kiemelve a tokaji szőlőfelügyelőt. Jelentésében tulajdonképpen feltárta és a kamara előtt bemutatta a felügyelő mulasztásait, hanyagságát és sikkasztását.²⁵ A kamara erre egy újabb vizsgálatot kért a szőlők ügyében, s az 1680 februárjában munkához látott Draheim ismét egy olyan jelentést nyújtott be, amelyben ugyanarra a következtetésre jutott, mint korábban: a hegyaljai szőlők, amelyek gyönyörűen teremhetnének és rengeteg hasznot hozhatnának, a lehető legrosszabb művelésben és állapotban vannak. Több pontban jelöli meg a szőlők tönkremenetelének okát. 1. Nem alkalmazzák a *cultura extraordinaria*-t. 2. Nem csak a *cultura extraordinaria*-t, de még a rendes művelést sem alkalmazzák. 3. A vincellér felügyelete nem megfelelő, így az sem végzi el maradéktalanul a rá bízott munkát. 4. A Hegyalja vidéke nem biztonságos a kuruc csapatok betörései miatt, így a parasztok félnek kimenni a szőlőhegyekre. 5. A kincstár nem fordít elég pénzt a munkások általi művelésre.²⁶ Draheim Vilmos jelentése nem csak ezen ténymegállapítások miatt fontos, hanem azért is, mert egy pillanatké-

24 Draheim Vilmos évente látogatta a hegyaljai szőlőket, hogy saját maga vegye szemügyre az ott folyó munkát. 1683. február 24-én azonban a következőket írja a fejedelemnek: „Én nekem szükségképen az Hegyaljára az szőlők visitatiojára kel mennem. Azomban nem kaphatok it az Na[gysá]god szolgálattjára jó [- -] provisort, kéntelen leszek olyt fogadnom, az mineműt kaphatok ide Kassa körül való jószághoz.” MNL OL G 3 III. 8. 1683. február 24. 116.p. Március 1-én már többek közt arról értesítette Thökölyt, hogy öt nap múlva indul a Hegyaljára, miután „az itt való dolgokat” a kassai provizorra bízta. Uo. 1683. március 1. 120. p. Akit kénytelen volt találni, pedig az a Demeczky Mihály, akinek a neve az alább közölt forrásszövegben is olvasható.

25 Illéssy, 1900. 6. p.

26 Uo. 6. p.

pet nyújt a hegyaljai kincstári szőlők 1680. évi állapotáról.²⁷ E jelentés rávilágít Draheim munkabírására és alaposágára, mely tulajdonságok — a prefektus leírása alapján — nem jellemezheték az említett szőlőinspektort. Draheim Vilmos véleménye szerint a tokaji szőlők állapotáért az inspektor hanyagsága okolható, de egyúttal magának a Szepesi Kamarának is a szemére veti, hogy hiába hívta fel a figyelmet korábbi jelentésében, sőt már 1676-ban a szőlők állapotára és a kincstári szőlőgazdálkodás problémáira, mégsem történt változás. Tegyük hozzá gyorsan a teljesség kedvéért, hogy a tokaji szőlőfelügyelő álláspontját egyelőre nem ismerjük ebben az ügyben. Az viszont kétségtelen és egyben jól ismert, hogy a kamarai szőlők jobbágyi robottal való műveltetése óriási kárt okozott az 1670 után konfiskált hegyaljai szőlőkben, amely hozzájárult ahhoz, hogy még a XVII. század végén ezen területek nagy részét árendásoknak engedték át.

A kamarai szőlőgazdálkodás

A prefektus meglátása szerint a cultura extraordinaria lett volna a szőlő- és bortermelés növekedésének, így a szőlőművelés helyreállításának kulcsa. Ez volt az a „rendkívüli művelési mód”, amellyel a munkákat már a téli hónapokban megkezdték. Liktör vermeket, csatornákat, vízelvezőtő árkokat ástak, néhol pedig kőfallal biztosították a talajréteg stabilitását. A talajréteg felső, az esőzések során lemosódó laza rétegét a hegy lábánál kialakított vermekbe vezették le. Az így összegyűjtött földet a tél folyamán visszahordták a szőlők alá. Ezzel párhuzamosan történt az évi trágyázás is. A cultura extraordinaria hozzáértő munkásokat követelt meg, így a nehezebb munkáknál már fizetett munkaerőt alkalmaztak. A tavaszi szőlőmunkák megkezdésekor a vincellérekre hárult a szakmányosok felfogadása és a feladatok elvégzése. A tarcali vincellérek így írnak Draheimnek 1678 március elején: „Mostan immár az extraordinar[ia] cultura bekövetkezvén, s az rendes munka is érkezöven lévén, azok köröl való provisio nem engedi tavully létünket, annál inkább olyan kezedelmes útra való menetelünket. Hanem Nemzetes urunk, ezen levelünket K[egyelmedne]k aláztatossan p[rae]sentalo emberünktül, ki ki közölünk a maga extractussa szerint ratioját K[egyelmedne]k, mint ur[unkna] k felküldöttük.”²⁸

27 Terjedelmes leírásához minden bizonnyal az is hozzájárult, hogy a tokaji inspektor helyett őt magát okolták a szőlők állapota miatt. Ezen hegyaljai szőlők leírását 1900-ban Illéssy János tette közzé a Magyar Gazdaságtörténeti Szemle hasábjain. Uo. 7–9. p.

28 MNL OL G 3 III. 7. 1678. március 5.

A Szepesi Kamara legfőbb feladata Thököly államában ugyanaz maradt: a harmincadok, kincstári birtokok, adók kezelése és a szüntelen birtokelkobzások. Az Adminisztráció fő jövedelemforrásai is ezeken a csatornákon folytak be. A XVII. század közepi számadások a harmincadbevételek túlnyomó súlyát mutatják, 1610 és 1665 között ebből származott az összes bevétel 49%-a.²⁹ A hegyaljai borok a korban is nagyon keresettek voltak, s a Kamara elsősorban Lengyelország felé bonyolította le ez irányú kereskedelmét. Kassa városában — amely a boreladás központjának is számított — külön perceptor működött az ebből származó bevételek felügyeletére. Az összeg az 1680-as években és a XVIII. század elején is elérte az 50 000 magyar forintot.³⁰ A számadásokban az uradalmakból származó bevételek — amely tétel magába foglalja a kincstári birtokok boreladásából eredő hasznát — így a harmincadjövedelem mögött a második helyen szerepel 15,3%-kal.³¹ A katonaság fizetése, a várak fenntartása és a működési költségek, továbbá még a tisztviselői fizetések³² is rengeteg pénzt emésztettek fel, így elemi szüksége volt a Kamarának arra, hogy jövedelmeit tovább növelje, mivel — ahogyan 1682. évet megelőzően is — a kiadások egyre emelkedtek.³³

A szőlőgazdaság hatékonyabbá tételét nehezítette, hogy a kincstár birtokai nem egységesen, hanem egymástól távol, több darabban terültek el. Az igazi hátrányt viszont továbbra is a nem megfelelő művelés, az eszközök és a munkások hiánya jelentette. 1682. november 10-én Mádról címzett levelet a prefektusnak Faigel Ferenc, Faigel Péter kassai főkapitány testvére, aki akkoriban a boldogkői kamarauradalom provizora volt. Ebben arról értesítette Draheimet, hogy nincs elegendő szekere a borok elszállítására, ráadásul a boldogkői várban azok tárolására alkalmas pince sincs.³⁴ Februárban pedig egy újabb keserű hangvételű levél érkezett a provizortól, amelyben az uradalom gazdasági nehézségei és hi-

29 *Kenyeres*, 2017. 34. p.

30 *Szűcs*, 1990. 115. p.

31 *Kenyeres*, 2017. 34. p.

32 Draheim Vilmos feljegyzése szerint a fiskális officio konvenciók tisztjeinek 1685-ben 4200 forint 57 dénárt fizettek ki, mely összesen felül természetbeni juttatások is megillették őket. MNL OL G 3 III. 8. Draheim fogalmazványai 1684. május 12. 6–19. p.

33 A XVI. század során a sikkasztások és a visszaélések miatt sorra születtek az ezek visszaszorítását szolgáló utasítások. *Ember*, 1946. 149–187. p. 1689-ben a 396.672,5 forintos bevétel mellett 444.856,5 forintos kiadást könyveltek el. *Oross*, 2008. 121. p.; *Kenyeres*, 2017. 35., 42. p.

34 (...) mint hogy penigh az ondi borok csak egy kert mellet vadnak, ne[m] is lehet eőket más hova tenne[m], már most erős derek járvá[n], félte[m] valami kártul eőket, szekere[m] penigh eőtnél teőb nincse[n]. (...) Azt is eőrőmet tudnám, az N[emes] Kamara hova akarja szállítani kezem alatt lévő borokat, mert ha Boldogh keőb[en] lesznek, mindjárt pinczére kellenék eőket hanyat-

ányosságai miatt kérte tisztsége alól való felmentését, kitűzve utóda sürgető feladatait: „(...) idem provideallyon K[egye]lmed és valami jó gondviselőtt álison, mert az ideő bé vagyon, hordó falakat most kellenék hasgatatni, liktor vermeket szükségképpe[n], mint Mádon, mint Ondon, mint itte[n] kellenék hányatatni, gannajt homlítások alá hordatni, vinczeléreket és szakmányosokat helylyben állítani.”³⁵ Faigel helyére Czirjáky Mihályt nevezték ki a boldogkői uradalom élére — annak ellenére, hogy Draheim Jászai András ajánlotta a tisztségbe³⁶ — azonban az már márciusban további nehézségekről értesítette Draheimet. Ezek miatt a kincstári szőlőgazdálkodás nem mehetett rend szerint, pedig „az munka üdő halasztást ne[m] kíván.”³⁷

A művelésre alkalmas eszközök hiánya mellett a megfelelő szőlőgazdálkodást maguk a munkavégzők is hátráltatták. Előfordult, hogy a felfogadott emberek kevésnek ítélték meg azt a fizetséget, amely a parlagon maradt szőlők kapálása után járt volna számukra, s emiatt megtagadták a munkát.³⁸ Thököly katonái is rengeteg kárt okoztak a kamarának. A szekereket kifosztották, a boroshordókat feltörték, amely hatalmaskodások miatt a szüretelők nem mertek kimenni a szőlőhegyre.³⁹

Hiába a kincstári javak prefektusának tenni akarása és az általa kiadott precíz utasítások,⁴⁰ a Kamara általános pénzhiánya már Thököly hatalomátvétele

nom, mivel arra való boltok az várban ninczenek (...). MNL OL G 3 III. 7. 1682. november 10.

35 MNL OL G 3 III. 7. 1683. február 28.

36 MNL OL G 3 III. 8. 1683. március 4. 121. p.

37 MNL OL G 3 III. 7. 1683. március 28.

38 „(...) az szakmányosok, kiket K[e]g[ye]lmes urunk itt lévő szőleinek munkájára megh esküttette[m], semmiképpen az Kolláti hegyen lévő szőlőt (melynek tizenöt forintra vagyon írva egy kapája) fel ne[m] akariák vállalni, sőt azt mondgyák, hogy ha mind tömlecze hányatom, s vasba veretem is, ne[m] kezdenek hozzá (...)” MNL OL G 3 III. 7. 1683. április 9.

39 MNL OL G 3 III. 8. 1684. október 4. 186. p.

40 1682. október 20-ra datálható az az instrukció, amelyet Jászay András, tállyai borfelügyelőnek állított ki. MNL OL G 3 III. 5. 1682. október 20. A következő utasítás pedig Hatvani Pál, tokaji inspektor számára készült, amelynek tartalma szerint 1. Menjen el Tállyára, Tokajba, Keresztúrba, Liskára és az ottani fiskális házaknál lévő szüreti edényeket és mindenféle tárgyakat egy vagy két hites ember előtt inventálja. 2. Bégányi úrtól vegye át a fiskális házak tárgyairól való összeírásokat, és ahhoz való utasítást, amelyhez tartsa magát, s a szőlőket is vegye saját felügyelete alá. 3. Azok a borok, amik Csákytól vannak összeírva Tokajban, ha Bégányi még azokat kocsmákra nem adta ki, vegye azokat is a saját kezéhez, majd adja ki kocsmára, hogy azon borok árából a szőlők szükségére való kiadásokat fedezze. Azon borokat, amelyeket Bégányi már kiadott kocsmára, azok árát szedje be a fiskális kocsmákon, a hordókat mérje

után szinte rögtön érezte hatását. Draheim Vilmos 1683 februárjában fordult azon panaszával a fejedelemhez, hogy nem tudja kifizetni a mesterek munkáját, mert a Kamara nem folyósít számára pénzt, sőt, még az ő commissiojára sem fizet a Kamara senkinek.⁴¹ „Így már sem az szőlők munkájára, kapák vételére, az új béreseknek szántó vasak, fejszék vételére, mely nélkül az Na[agysá]god oeconomicaja nem subsistálhat, nem adván, megbecsülhetetlen kárt fog Na[gysá]god vallani, mivel pénz nélkül az szőlőket nem mívelnek. Ezen az földön penig az borbul legnagyobb jövedelem szokot lenni.” Draheim lényegre törően fogalmazta meg a Kamara vezetésének a fejedelem számára is káros ténykedését. Azonban nem ez, hanem a prefektus következő mondata az, amely úgymond sorsöntő változásokhoz vezetett. „Ezeket noha csak az én confusiomra cselekszik, hogy ellől ne mehessek hivatalomban, de mint Na[gysá]godnak kárára van, nem nekem. Én által láttam, audio confundálni akarnek az oeconomiát, remoalván ez által Na[gysá]godat incitalni fognak, hogy azt ellőbeni akaratra kezekben bocsátani fiscalis jószágot.”⁴² Thököly Imre, hogy véget vessen a Kamaráján belül előtörő ellentéteknek, fejedelmi rendelkezéssel mondta ki, hogy a kincstári javakat irányító prefektus nem függ többé a Kamarától, a bevételeket szabadon kezelheti.⁴³ Thököly azonban nem ért célt, sőt ez volt a kiindulópontja annak az ellentétnek, amely Draheim Vilmos és a tanácsosok között húzódott, s amely egész 1685-ig folyamatos vádak eredményezett mindkét fél részéről. Draheim azonban vesztett, 1685-ben börtönbe vetették, s perének előrehaladtával a kincstári gazdaság minden hibájának felelőssévé őt tették meg.

Ha volt is alapja a vádaknak, a prefektus munkájáról fennmaradt dokumentumok nagy szakértelmet tükröznek. Mindent feljegyzett és megvizsgált, így iratai

meg és számadásában írja meg. 4. Mivel Nádasdy, Csáky, Palocsai, Barkóczy, Szentmiklóssi kocsmáját a kincstár lefoglalta, ezek közül egyiket árendában, amennyi summát fizettek tőle, bocsássa Izdenczy tokaji kapitány kezéhez. 5. Azokat a kincstári szőlőket, amelyek a legjobb helyen vannak és épek, a kincstár számára műveltesse, a rosszabbakat adja bérbe. 6. Rezidenciája lehet Tokajban a fiskális Nádasdy házban, vagy Keresztúrban a kincstári házban. 7. Draheim korábban meghagyta Bégányinak, hogy Csáky elfoglalt szőlőit és házait újabban írja össze, és jobb rendbe vegye. Amennyiben ezt még Bégányi még nem tette meg, Hatvani utasítsa arra. 8. A tavalyi hátralékokra való kifizetésre a kamarai számvevőségből adott ki pénzt Draheim, így Hatvaninak nem lesz gondja a hátralék kifizetésére. 9. Hatvani kérjen néhány zszindelyt kölcsön, hogy a kamarai háznak kéménye körül való lyukat megcsinálják. 10. A Csáky funduson lévő taxás házaktól vizsgálja meg a taxafizetés rendjét. MNL OL G 3 III. 6. 1684. március 2.

41 MNL OL G 3 III. 8. 1683. február 28. 119. p.

42 Uo. 1683. március 4. 122. p.

43 *Maksay*, 1983. 26. p.

a fiskális szőlőgazdaságok irányításáról, az elkobzott szőlőhegyek felsorolásáról⁴⁴ szőlő adatokban is bővelkednek. Fontos azonban kiemelni, hogy a jelen tanulmány elkészítéséhez felhasznált források — elsősorban Draheim Vilmos és fogalmazványai és feljegyzései — csupán csak részadatokat közölnek magáról a szőlőtermelésről. Ennél fogva a Szepesi Kamara bortermelésének teljeskörű feltérképezése nem lehetséges. Azonban a megjelenő adatok még így is előzetes képet nyújthatnak számunkra a Draheim alatti termelékenységről és a gazdasági állapotokról.

1. táblázat *Az 1682. évi szőlőtermés és az 1683. január-februári gazdálkodás adatai*⁴⁵

		1. osztály		2. osztály		3. osztály		4. osztály	
		Hordó	Átalag	Hordó	Átalag	Hordó	Átalag	Hordó	Átalag
Maradvány	Január	338	6	111	15	191	8	369	8
Kiadás	Január	33		2	4	81		44	1
	Február	3		2	57	2	1	2	

Januárban 20 hordó első osztályú bort adtak el lengyel kereskedőknek, az ebből befolyó összeget a táblázatban nem jegyezték fel. Pontosabb képet szolgáltat a kereskedelem mértékéről és a hegyaljai kincstári borok értékéről Draheim 1685-ben írt, Thökölynek címzett levele. A prefektus 60 hordó új bort, 23 és fél hordó óbort és 10 átalag⁴⁶ aszú bort adott el. Az aszú és az új bor 25, míg az óbort 35 talléros értékkel kelt el.⁴⁷ A tallér árfolyama folyamatosan változott, és eltérő értékkel rendelkezett a hódoltság, és Felső-Magyarország területén. Buza János szerint 1672–1682 között a török területeken 12 %-kal magasabb volt a tallér árfolyama a felső-magyarországihoz képest. Kutatása szerint 1680-ban a hódolt-

44 A tokaji szőlőkre és hozamukra lásd MNL OL G 3 III. 9. 1682. 22–31., 49. p., továbbá MNL OL G 3 III. 8. 1683. január 24. 77–83. p.

45 MNL OL G 3 III. 8. 1682. 105–106. p.

46 Átalag, ürmérték, a kisebb hordók neve. Tokaj-Hegyalján a XVII. század végén egy átalag 67,14 liternek felel meg. *Bogdán*, 1991. 155–156. p.

47 MNL OL G 3 III. 8. 1685. február 20. 206. p.

ságban 2 forint 40 dénárral volt egyenértékű egy tallér.⁴⁸ Horváth Tibor Antal a felső-magyarországi árfolyamváltozásokat vizsgálta. Abban az évben, amikor Draheim Vilmos eladta a borokat, egy tallér 2 forinttal volt egyenértékű.⁴⁹ Tehát a prefektus által bonyolított üzlet 5145 forint bevételt jelentett Thököly számára. A szőlők műveltetésének, rendben tartásának ára magas volt, amelyen kívül még a szőlőmunkásokat is fizetni kellett. Mindez évente akár 8000 forintos kiadási tételt jelenthetett.⁵⁰ Draheim Vilmos 1684 augusztusában értesítette a fejedelmet a fiskális szőlők addigi művelési költségéről, amely 4481,81 forintra rúgott. Azonban — mint írja — „Menyit kellessék még erogálnom, még az szőlőket befedünk, anticipato meg nem írhatom, (...) mert nem tudhatom, mely szőlőket kel harmadoltatnom, menyi menyen igazgatásra, szőlő pásztorokra, hol hány kapa kel mégh, mely szőlőket fogunk fedetni, melyt nem, kádokra, hordókra, edényekre menyi költség kel még.”⁵¹

Draheim Vilmos a kincstári szőlőgazdálkodás javítására irányuló törekvései nem érték célt. Szakértelme vezette elképzeléseinek egyrészről a Kamarán belül uralkodó ellenséges légkör, másrészről pedig magának Thökölynek a harcai szabtak gátat, amely megmozdulások nem csak a jobbágyságban, hanem a kincstári szőlők állapotában is kárt tettek. A kamarai szőlők állapota, a bor minősége és a tisztek visszaélései az 1680. évi felméréshez képest nem változott, amit Draheim 1684 szeptemberében és novemberében Thökölyhez intézett feljegyzéseiben részletesen összegez. „Az ungvári és szerednyei szőlőket, ha Szent Mihály napja ellöt megszedünk, rosz, ízetlen, változó borok lesznek, kiváltképen meczetlen lévén az szőlők, vad ízű bor lészen, seminek való, praebendának is rosz lészen.”⁵² „(...) az harmadévi borok nem tartani valók, hova tovább, mint alláb szállanak. (...) Ez ellöt nyárban nem tudtunk N[agyságo]d[na]k okát mondani, mért az Kozma ur[am] borai anyira elváltoztak, és leszállottak volt, de most feltaláltunk az sok szállónak darabokat az hordókban, kit az csalárd boros ember bellé vettet volt, hogy meg ne forjon, és így édességében akor megfulván, most már fokára azon szalona nem használván neki, csak megroszult.”⁵³ „Csaknem mindenestül ki

48 Buza, 1977. 82. p.

49 Horváth, 1963. 48. p. A regéci uradalom 1695. évi számadása szerint 1,5 tallér 2,70 forintot ért. MNL OL E 554 Szalay Gyűjtemény 1703. tsz. A regéci uradalom 1695. évi számadása, fol. 90v.

50 Szűcs, 1990. 112. p.

51 MNL OL G 3 III. 8. 1684. augusztus 24. 173. p.

52 Uo. 1684. szeptember 18. 184. p.

53 Uo. 1684. november 2. 188. p.

esvén az fiscalis jószág az kezébül (...), igen kevés, az is elpusztult és haszontalan jószág maradván a praefecturám alatt.”⁵⁴

Összegzés

A XVII. század második felétől Felső-Magyarországon, a Szepesi Kamara által igazgatott területen egyre jobban felértékelődött a kincstári szőlőtermelés, illetve az ebből származó bevétel, azonban csak 1670 után helyeződött előtérbe a szőlők jobb művelési terve. A kincstári kezelésbe vétel során felmérték az adott uradalmat, s természetesen ezzel együtt az ahhoz tartozó szőlőterületeket is. A kincstár saját kezelésében csak a legjobban termő szőlőhegyeket tartotta meg. Az elhanyagolt, vagy kevésbé termő részeket eladta, vagy bérlőknek adta ki művelésre. A szaporodó szőlőbirtokok pedig már a Kamarán belül külön kezelést is igényeltek, amely a szőlőfelügyelői hivatal 1673. évi létrehozását eredményezte.⁵⁵ A hivatal betöltőjének, esetünkben Fabritius Mihálynak feladatköre az értékes szőlőbirtokok közvetlen kezelőinek, a bor készítésének és eladásának felügyeletére terjedt ki. Szabadabb jogkör vagy intézkedési lehetőség nem volt számára biztosított — a mindenkori prefektus alá volt rendelve. A kincstári javak prefektusának jogkörét és magának a hivatalnak a befolyását mutatja, hogy a szőlőfelügyelőnek adott utasításban több helyen is meghagyja, hogy egyes esetekben intézkedni csak a prefektúra beleegyezésével, tudtával, vagy magának a prefektusnak a határozatával lehet. Az instrukció 5. pontja szolgáltatja erre a legjobb példát (lásd a Függelékben közölt forrást). Ily módon Draheim Vilmos hivatala, és gyakran ő maga volt az, aki a kincstár szőlőgazdaságait irányította. Jól látható ez levelezéséből, és az általa kiadott utasításokból. Mégis, a több, mint 10 év, amelyet a gondosabb és racionálisabb művelés elterjesztésére áldozott, nem vezetett eredményre.

A Fabritius Mihálynak intézett instrukció publikálásánál a betűhív átírás elvét követtem, ezen okból szerepel „winorum”, „winis”, wietores” egyes helyeken. A szöveg jobb értelmezhetősége érdekében szükségesnek tartottam a ma használatos központosítást alkalmazni elsősorban a vesszők tekintetében. Utasításról lévén szó, a kézirat csak elvétele alkalmaz rövidítéseket, amelyek alkalmi előfordulását szögletes zárójelben oldottam fel. Szintén azokban jelöltem az eredeti kézirat oldalszámát.

54 *Maksay*, 1983. 39. p.

55 *Szűcs*, 1990. 111. p.

*Draheim Vilmos utasítása Fabritius Mihály kincstári szőlőfelügyelő
részére a rendtartás dolgában
Kassa, 1683. február 20.*

[1.] *Az összes adószedő és azok kijelöltjei készítsenek három iratot, amelyeknek két példányát [Fabritius Mihály] a felügyelői hivatalhoz nyújtsák be, a harmadikat pedig tartsák saját maguknál.*

[2.] *Kulcsárt, becsületes, alkalmas és jó hírű kádárokat béreljen fel szolgálatra, akik a reá bízott összes bort tisztán és fogyasztás nélkül tartsák meg, nehogy a felügyelő által lepecsételt borokban kár essék, nehogy csalhassanak, kitarító gondoskodással vegye ennek elejét, mert akármilyen, az azok gondatlansága által bekövetkező kárt magának a felügyelőnek kell megtérítenie, ő maga fog azért felelni.*

[3.] *Az összes bor újratöltését legalább havonta mindig az említett kincstári javak prefektusával, az az által megnevezendő hites emberek jelenlétében teljesítse. A bor kiadását a saját maga elszámolásaiban csak az említett megbízottak személyes vizsgálatával együtt nyújtsa be.*

[4.] *Az újratöltés idején a felügyelő gondoskodjon arról, hogy a cselédség a rokoni családot nehogy összegyűjtse, és tivornyával eltékozzák és elfogyasszák a kincstár borát, különben azért a kárért a felügyelő fog felelni és ki fogja azt fizetni.*

[5.] *Az áruba bocsátott borokat a prefektus határozata vagy megbízatása nélkül senkinek se adja ki, az embereket ne bocsássa be kóstolásra, csakis a prefektúra szerinti értékbecslés alapján adja el azokat eladni, de ugyanakkor a vásárlókat a fent említett prefektúra írnokánál mindig jelentse be, senkinek se előlegezzon, máskülönben az ilyen előleg vagy adásvétel semmisnek fog számítani.*

[6.] *Senkinek személyes tekintélyére ne adjon ki bort hitelre, és az eladásra szánt bor árából se engedjen, azonfelül a vásárlóknak eladott, lepecsételt bort ameddig csak kell, a kamrában őrizze egészen addig, amíg a prefektúra perceptora előtt nyugta ellenében a pénzt meg nem számlálják, és le nem teszik. Csak ezután vegye át a Fiscus kocsmájához kiadandó borokat Demeczky Mihály provisor nyugtája ellenében.*

[7.] *Ami a feltöltéshez félretett borseprőből, a gyertyákból és lenvásznakból, amik a bor tiszta kezeléséhez kellene, megmaradt, azt a Fiscus számára edényekben tegye félre.*

[8.] *Ha pedig a borokban bármilyen hibát talál, a prefektúrát azonnal értesítse, tudatva a megoldásra és a hiba későbbi elkerülésére vonatkozó javaslatát, a*

saját esküjének hatálya alatt ügyeljen a fejedelem javáért és hasznáért, a becsületes hivatali tisztviselőt az ő saját ajánlására terjessze fel kinevezésre.

[9.] *A borok vizsgálatán kívül a fejedelem rendelkezése alapján vegye a saját maga gondoskodása alá a kincstári kezelésű jószágokban található összes fajta gabonát. Ezentúl a vasat, vörösrezt, szegeket, kapákat, kendert és a komlót különösen a prefektus vizsgálatával vagy a saját jóváhagyott elszámolásaival rendelje ki. A feltüntetett javakból senkinek se adjon ki, kivéve a prefektúra megbízásával, azonfelül kérjen a kiadásról pénzügyi nyugtákat.*

[10.] *Ha az ott lévő búzát ő maga gyűjtené össze, a nyári hónapokban 1-2 hetente egy meleg helyiségben a kincstári jószágokból származó napszámosokkal forgattassa és terítse szét, különben az a búza tönkremegy.*

[11.] *Végezetül a bor vizsgálatáért és a gabona hivatalért jár neki 150 magyar forint, 16 köből kenyérre való búza, köles és árpa 2-2 köből, 2 db kősó, 1 szapu borsó, 1 szapu köles, és egy, a tizedből való disznó. Ha ugyanabból a fizetésből az ott való kulcsárt a maga számára tartaná, a prefektúra fogja a kádárok-nak megfizetni. Az abroncsok és hordódongák pótlása az uradalmakból legyen biztosítva, az ügyintézésük érdekében idejében értesítse erről Demeczky Mihály provisort. Megjegyzés; az élelmezők megfigyelése szerint 100 köbőlben 2 köből apadás fog méretni.*

Kassa, a Kincstári Prefektúra hivatala, 1683. február 20.

Vilhelmus a Draheim a kincstári birtokok prefektusa.

Instructio

[— — —] Egregio Domino Michaelae Fabritio Winorum Fiscalium Inspectore

[1.] *Omnium perceptorum et sibi assignatorum tres codices faciet, quorum duas ad Pra[e]fectoratum porriget per se subscriptos, tertium prioribus duobus similem apud se reservabit.*

[2.] *Clavigerum et wietores honestos bona[e]q[ue] fama[e] taliq[ue] servitio idoneos conducet qui wina omnia sibi concredita munde et plene conservabunt, per Dominum Inspectorem semper obsignata ne quid damni in winis obveniat, nec adulterari possint, diligenter per assiduum vigilantiam pra[e]cavebit, nam damnus quodcunq[ue], per eorum incuriam aut malviam emergens ipsi D[omi]no Inspectori resarciendum imputabit[ur] et ipse de eo respondere tenebitur.*

[3.] Omnia vina singulis mensibus adminimum, semper tamen cum pra[e]scitu Domini Pra[e]fecti bonorum fiscalium, in pra[e]sentia certorum hominum ad id per dictum Pra[e]fectum denominandorum et ordinandorum implebit, talemq[ue] erogationem vini in repleturas factam rationibus suis cum recognitione personaru[m] modo pra[e]dicto deputatarum apponet.

[4.] [22. p.] Tempore repletura[e] cavebit D[omi]nus Inspector, ne forte alia[m] minus necessaria[m] familia[m] se aggregante et ultro quasi servitii gratia[m] sese obrudente, per eorum potationem winum fisci prodigatur et consumat[ur] alioquin re comperta[m] de tali damno Dominus Inspector respondebit et satisfaciet.

[5.] Wina sine scitu aut comissione pra[e]fecti venalia nulli exponet imo nec homines ad gustandum intromittet, tanto minus sine limitato per Pra[e]fecturam valore, ex propria[m] solum appretiatione aliquid vendet, sed semper in similib[us] occasionibus tam emptores significabit, quam vero vinum limitato pretio ad expressam scriptam Pra[e]fectura[e] comissionem vendet, nec ulli cuiquam erogabit, alioquin erogatio, aut venditio talis improbabitur et pro nulla habebitur.

[6.] Nemini propria autoritate ad creditum vina extradabit nec pretium divendorum vinor[um] ipse levabit, sed modo quo supra, divendita vina emptorum sigillis obsignata, tam diu in cella[m] servabit, donec per Pra[e]fectura[e] Perceptorem erga quietantiam pretium eorum numeratum et depositum sit. Excipiunt[ur] hic vina ad educilla fisci eroganda erga D[omi]ni Provisoris Michaelis Demeczky quietantiam.

[7.] Feces winorum in repleturam expensorum, ad candelaru[m] linteorum aliarumq[ue] rerum ad munde servanda vina necessariarum comparisonem pro se reservabit, vasis Fisco remanentibus.

[8.] [23. p.] Siquos defectus in vinis adverterit, tempestive Pra[e]fectura[m] corrigendos, et cum addita[m] opinione sua[m] pra[e]cavendos significabit, et taliter quicquid in concredito Inspectoris Officio, vi iuramenti sui pro bono et lucro sua[e] Celsitudinis Principalis congruere animadverterit, fideliter et sincere uti fidelem servum et officialem decet pro ulteriore sui recom[m]endatione et promotione exequet[ur] siut exequenda illis, quorum intererit, revelabit.

[9.] Pra[e]ter vinorum inspectionem, etiam ex benigna Domini Principis Celsissimi dispositione sub suam curam suscipiet annonam omnis generis, et speciei ex bonis fiscalib[us] administrandam, ita et materialia, ferrum, cuprum, clavos, ligones, cannabim, lupulum et cetera cum recognitione administrantis vel D[omi]ni Pra[e]fecti super acceptis, ex quibus etiam nihil quicquam nisi ad comissiones pra[e]fectura[e] ulli erogabit, super erogatis vero quietantias petet, rationib[us] suis apponet.

[10.] Frumentum, se situm contrahat, aut corrumpat[ur], menstruatim in calida[m] vero a[e]state singulis duab[us] septimanis ventilari et disici curabit, operariis a D[omi]no Provisore petitis ex bonis Fisci.

[11.] [24. p.] Ultimo demum pro Vinorum Inpsectione, simul atq[ue] Annonariatus Officio, et reliquorum materialium cura[m] habebit in paratis florenos Hungariales centum quinquaginta, frumenti pro pane cubulos Cassovienses sedecim, panici, hordei, per duos cubulos, duos lapides salis, unum quadrantem pisorum, unum quadrantem alitae miliaceae, unum porcu[m] decimalem ex bonis. Ita tamen ut ex eadem solutione sita[m] clavigerum sibi interteneat, victorib[us] Pra[e]fectura solvet. Circulorum et tabularum doliarium provisio ex bonis fiet, superq[ue] administratione eorum tempestive D[omi]num Provisorem Michaellem Demeczky monebit. Notandum venit, quod juxta morem in annonariis observatum, in singulorum centenorum cubulorum decrementum mensurationis, duo cubuli conceduntur, ubi per integrum annum curam ejus frumenti gessisse constabit.

Actum Cassiovia[e] ex Officina Pra[e]fectura[e] fiscalis die 20. Februarii a[nn]o 1683.

Vilhelmus a Draheim bonorum fiscalium Praefectus m[anu] p[ro]p[ria]

Jelzet: MNL OL G 3 III. 6. 1683. február 20.

Kiadatlan források

- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.
- A 57 Magyar Kancelláriai Levéltár. Libri Regii.
- E 156 Magyar Kincstári Levéltárak. Urbaria et Conscriptiones.
- E 554 Magyar Kincstári Levéltárak. A Magyar Kamara archívuma. Városi és kamarai iratok.
- G 3 A Thököly- és a Rákóczi Szabadságharcok levéltárai. A Thököly Szabadságharc Levéltára. Thököly Szepesi Kamarájának iratai.
- G 4 A Thököly- és a Rákóczi Szabadságharcok levéltárai. A Thököly Szabadságharc Levéltára. Thököly tisztviselőinek és a bújdosó hadak vezetőinek iratai.

Felhasznált irodalom

- Asztalos*, 1930 *Asztalos Miklós*: A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora 1601–1812. In: Magyar protestáns egyháztörténeti adattár XIV. évf. Szerk.: Mályusz Elemér. Bp., 1930. 111–201. p.
- Bogdán*, 1991 *Bogdán István*: Magyarországi űr-, térfogat-, súly- és darbmértékek 1874-ig. Bp., 1991.
- Buza*, 1977 *Buza János*: A tallér és az aranyforint árfolyama, valamint szerepe a pénzforgalomban Magyarország török uralom alatti területén a XVII. században. In: Történelmi Szemle 20. (1977) 1. sz. 73–106. p.
- Ember*, 1983 *Ember Győző*: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig. Magyar Országos Levéltár kiadványai, III. Bp., 1946.
- Fallenbüchl*, 2002 *Fallenbüchl Zoltán*: Állami (királyi és császári) tisztségviselők a 17. századi Magyarországon. Adattár. Bp., 2002.
- Gecsényi*, 2008 *Gecsényi Lajos*: A Szepesi Kamara vezető tisztviselői 1646–1672 között. In: Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből. Győr, 2008. 453–475. p.
- Horváth*, 1963 *Horváth Tibor Antal*: A tallér értékváltozása Magyarországon 1542–1700 között. In: Numizmatikai Közlöny 62–63. (1963–1963) 25–50. p.
- Illésy*, 1900 *Illésy János*: A kincstár hegyaljai szőlőgazdálkodása a XVII. század második felében. In: Magyar Gazdaságtörténeti Szemle 7. (1900) 1–18. p.
- Kenyeres*, 2007 *Kenyeres István*: A Habsburg Monarchia katonai kiadásai az udvari pénztár és a hadi fizetőmesterek számadásai alapján, 1543–1623. Adalékok a török elleni küzdelem finanszírozásának történetéhez. In: Levéltári Közlemények 78. (2007) 2. sz. 85–138. p.

- Kenyeres*, 2017 *Kenyeres István*: A Magyar és a Szepesi Kamara bevételei és kiadásai a XVII. században. In: *Fons*, 24. (2017) 1. sz. 3–67. p.
- Maksay*, 1983 *Maksay Ferenc*: Thököly szepesi kamarája. In: *A Thököly-felkelés és kora*. Szerk. Benczédi László. Bp., 1983. 23–40. p.
- Oross*, 2008 *Oross András*: A Szepesi Kamara, a Habsburg-pénzügyigazgatás és katonai kiadások a XVII. század második felében. In: *Fons*, 15. (2008) 2. sz. 97–170. p.
- Szűcs*, 1990 *Szűcs Jenő*: A szepesi kamarai levéltár 1567–1813. Bp., 1990. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, I. Levéltári leltárak 7.)
- Ulrich*, 2011 *Ulrich Attila*: Okkupált főnemesi uradalmak a Szepesi Kamara keleti peremvidékén (1670–1673). In: *Erősségénél fogva várépítésre való — Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére*. Szerk.: Juan Cabello–C. Tóth Norbert. Nyíregyháza, 2011. 397–412. p.
- Veres*, 2019 *Veres Tünde*: Egy 17. századi házasságtörés háttere és következményei. In: *Új Nézőpont*, 6., (2019) 3. sz. 84–94. p.
- Veres*, 2020/a *Veres Tünde*: Draheim Lipót Vilmos birtokai. In: *Új Nézőpont*, 7. (2020) 1. sz. 34–42. p.
- Veres*, 2020/b *Veres Tünde*: Draheim Vilmos felemelkedése és bukása. In: *Hivatalnok értelmiség a kora újkori Erdélyben és a Magyar Királyságban*. Szerk.: Bogdándi Zsolt — Fejér Tamás — Jakó Klára. Kolozsvár, 2020. 209–229. p.